

трьох великих річок Дністер, Дніпро, Південний Буг в порівнянні з минулим роком суттєво не змінився. Результати досліджень свідчать, що гідрохімічний стан цих річок стабілізувався на рівні минулого року за виключенням річок басейну Дністра, вміст забруднюючих речовин в яких дещо підвищився. Всі річки басейнів трьох великих річок є слабо забрудненими, за виключенням р.Косецька, яка помірно забруднена.

Водні ресурси Хмельницької області складаються з поверхневого стоку в середньому 2,1 млрд. м³/рік і запасів підземних вод. Водозабезпеченість місцевим поверхневим стоком на одного жителя області становить 1,6 тис.м³ при середній по державі 1,1 тис.м³, проте води нерівномірно розподіляються як по території, так і за сезонами року, але всі галузі народного господарства забезпечені необхідною кількістю води [4; с. 54].

Список використаних джерел

1. Басманов Є.І. Географія України : навч. посібник / Є.І. Басманов – Харків, 1993. – С.184.
2. Басманов Є.І. Загальна гідрологія : конспект лекцій / Є.І. Басманов. – Харків, 2004. – С.45.
3. Заставецька О. В. Географія Хмельницької області / О.В. Заставецька, Б.І. Заставецький, І.Л. Дітчук –Тернопіль, 1995. – С. 159.
4. Ковальчук С.І. Водні багатства Хмельниччини / С.І. Ковальчук, Л.Г. Любінська, Ю.К. Сорочан – Хмельницький, 2000. – С. 54.
5. Пестушко В.Ю. Фізична географія України / В.Ю. Пестушко, Г.Ш. Уварова. – К. : Генеза, 2008. – С. 69-78.
6. Природа Хмельницької області / За ред. К. І. Геренчука. – Львів : Вища школа, 1980. – С. 152.
7. Ситник О.І. Основи гідрології : навч.посіб. / О.І. Ситник. – Умань : Візаві, 2011. – 213 с.

ОСОБЛИВОСТІ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВНЗ

Максютов А.О., старший викладач кафедри географії та методики її навчання
Багінський Р.В., вчитель I категорії
Рогівського навчально-виховного комплексу
Грицкова Я.Є., студентка III курсу

В сучасних умовах розвитку незалежної України, велика увага приділяється освіті та науці, що мають тісний, взаємопроникаючий зв'язок, і розглядаються як стратегічний ресурс подолання кризових процесів, поліпшення якості людського життя, забезпечення національних інтересів, створення умов для розвитку національної свідомості громадян. На думку Є. Хрикова, «орієнтація на збереження національних традицій в освіті є однією з умов формування національної свідомості громадян, збереження національної самобутності та незалежності. Тенденція до зближення національних моделей науки та освіти є умовою подолання міжнародних суперечностей та формування світової спільноти, що може стати важливим чинником прискорення соціального розвитку» [8]. Саме для цього відбуваються

зміни, метою яких є удосконалення системи підготовки педагогічних представників. Ефективність реалізації спрямована на виховання національно свідомих і освічених громадян України, майбутньої молоді, багато в чому залежить від краєзнавчої компетентності майбутнього вчителя [5]. Питанням туристсько-краєзнавчої діяльності займаюсь багато дослідників, а саме: Н. Маковецька, П. Тронько, В. Кремень, Р. Маньковська, Л. Латешева, Л. Соловей, С. Бабушко та ін.

Які складові освіти вже сьогодні є опорою для туристсько-краєзнавчої науки і практики щодо організації співпраці у науково-дослідницькій та туристсько-краєзнавчій роботі з учнівською та студентською молоддю? В першу чергу, це вищі педагогічні навчальні заклади, природничі та історичні факультети та значна кількість кафедр університетів. Ми завжди цінували велику просвітницько-краєзнавчу та подвижницьку працю вчителів-предметників, класних керівників, організаторів позакласної роботи, для яких краєзнавчий матеріал з історії краю, географічні особливості й пам'ятки природи завжди були помічником у виховній роботі. В основу туристсько-краєзнавчих заходів з студентами завжди закладається патріотичний зміст з його найважливішими складовими – національно-патріотичним і військово-патріотичним вихованням. Основою туристсько-краєзнавчої роботи у навчальних закладах є рух за збереження і примноження звичаїв, традицій і обрядів українського народу «Моя земля – земля моїх батьків» (діє з 1991 року) та Міжгалузева програма «Пізнай свою країну» (діє з 2007 року), в рамках яких проводяться різноманітні заходи. Найпопулярнішими з них були й залишаються комплексні довгострокові експедиції (туристсько-краєзнавчі, історико-географічні, історико-краєзнавчі, етнографічні) [6].

У вищих школах України, які готують фахівців для індустрії туризму, до краєзнавства залучаються різні наукові дисципліни – географія, економічні науки, історія, етнографія, мистецтвознавство, музеєзнавство. Великий педагог К. Ушинський висловлював думку про те, що краєзнавство є важливим засобом здійснення міжпредметних зв'язків у навчанні. У кожному районі, зазначав він, сконцентровано чимало історичних, географічних, етнографічних, статистичних відомостей. Педагог повинен уміло використовувати їх у навчально-виховному процесі [7].

Краєзнавство – одна із найпоширеніших форм пізнання країни шляхом комплексного вивчення її окремих регіонів, місцевостей, малих територій, тому що в її основі лежить споконвічний інтерес людини до свого краю, його природи, історії, старожитностей, побуту та звичаїв своїх земляків [3]. Сучасна освіта має створювати відповідні підвалини для формування людини-громадянина, розкриття її творчих можливостей, задоволення особистих та суспільних інтересів [2]. Проте, не можна наука здатна так органічно поєднувати минуле, сучасне і майбутнє. А краєзнавство, до завдань якого – «комплексного

дослідження регіонів України та окремих її територій – активно залучаються його напрями – географічне, історичне, етнографічне, культурно-мистецьке та ін.» [3], здатне, тому і користується такою популярністю.

У Положенні «Про організацію туристської, краєзнавчої і екскурсійної роботи» подано перелік, який складається з 18 форм такої роботи, що передбачає організацію екскурсій, прогулянок, походів, багатоденних подорожей і експедицій, участь підростаючого покоління в роботі гуртків, секцій, клубів, де проводяться вікторини, конкурси, змагання з використанням краєзнавчих матеріалів тощо. [4]. Різноманітні форми діяльності забезпечують комплексний характер туристсько-краєзнавчої діяльності в навчанні, вихованні й оздоровленні студентів, в ній закладені широкі можливості для творчої самодіяльності: спортивної, наукової, художньої, технічної, соціальної [1].

Похід як найбільш комплексна і розповсюджена форма туристсько-краєзнавчої діяльності, що обов'язково містить у собі і краєзнавство, і екскурсії (без екскурсій, спостережень похід неможливий), дає змогу одночасно досягати всіх цілей, поставлених перед туристсько-краєзнавчою діяльністю. Студентські дослідження повинні проходити в двох вимірах: сучасний період, за допомогою безпосереднього спостереження та порівняльного аналізу із досвідом минулого, та в історичному вимірі, використовуючи матеріали архівів, музеїв та інших установ. Виконавши такі види дослідницької роботи студенти зможуть: проаналізувати спадщину відомих педагогів, застосовувати на практиці цей досвід, перевірити своєрідність його використання на базі певного навчального закладу, визначити вплив місцевих факторів на особливості організації навчально-виховного процесу даного регіону. [5].

Практика засвідчує, що з підвищенням рівня туристсько-краєзнавчої діяльності в студентів зростає потреба в самореалізації. Інтереси студентів не стоять на місці, вони бурхливо розвиваються: комусь усе ще мало, а комусь уже досить. Межу насичення потреб у туризмі треба вміти визначати вчасно й планувати роботу адекватно рівню сьогоденних інтересів студентів, ледве перевершуючи його. Необхідно чітко розмежувати загальний для всіх (масовий) туризм і туризм аматорський (секційний). Це бажаність походів і екскурсій у кожній групі й обов'язковість походів для студентів, що виявили підвищений інтерес до туризму. Якщо це не врахувати, незабаром у вищому навчальному закладі може з'явитися неконтрольований самовільний туризм студентів. [4].

Отже, шляхи вирішення проблем туристсько-краєзнавчої роботи у межах вищих навчальних закладів мають широкий спектр. Їх можна звести до мінімуму, а взагалі-то за наявності бажання вирішувати ці проблеми, шляхів для вирішення проблем можна відкривати все більше і більше. Починаючи від звичайної пропаганди здорового способу життя, любові до природи, рідного краю, заохочення до участі у гуртках, секціях

студентів та просвітницької роботи з батьками і закінчуючи організацією різноманітних заохочувальних походів, екскурсій, конкурсів, змагань, тощо.

Список використаних джерел

1. Биржаков М.Б. Введение в туризм / М.Б. Биржаков. – СПб. : Издательский торговый дом Тера, 1999. – 192 с. 2. Кашаба О.І. Історичне краєзнавство як складова національної освіти: теоретичний аспект // Краєзнавство. – 2010. – №1/2. – С. 97. 3. Крачило М.П. Краєзнавство і туризм : навч. посіб. / М. П. Крачило. – К. : Вища школа, 1994. – 190 с. 4. Круль В.П. Краєзнавство: історична географія / В. П. Круль. – Чернівці : ЧДУ, 1999. – 107 с. 5. Лугова О.І., Попович С.І. Туристичне краєзнавство як напрям загального краєзнавства України: питання теорії та генези // Туристично-краєзнавчі дослідження. – Випуск 5. – К., 2004, – С. 3. 6. Тімець О.В. Організація краєзнавчо-туристської роботи з учнівською та студентською молоддю / О. В. Тімець, В. П. Комар. – Умань : Алмі, 2005.- 194 с. 7. Ушинский К.Д. Избранные педагогические произведения: в 2-х т. – К.: Рад. школа, 1983. – Т.2. – С. 27. 8 Хриков С.М. Регіональні історико-педагогічні дослідження: спрямованість, значення, методологічні засади // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка Луганськ.: Альма-матер, 2006. – № 19 (114) – С. 16.

ПРИРОДООХОРОННІ ТЕРИТОРІЇ ХРИСТИНІВСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Маринич А.М., студентка IV курсу

Науковий керівник: *Лаврик О.Д.*, доцент кафедри загального землезнавства та геології

Природа впливає на умови життя та господарювання людей, а люди в свою чергу впливають на природу, змінюючи її, використовують природні багатства. Але природа «розумне створіння» й може сама відтворюватися. Коли люди перевищують ці можливі норми природи, то повинні допомагати їй відновитись, тому й виникає два головні напрями охорони природи:

1) додержання певного балансу, щоб природа могла сама відтворюватися;

2) здійснення заходів, що поповнюють природні багатства.

Кожна складова природи має свої особливості, потребує уважного ставлення та охорони. В природі існують процеси, які призводять до зміни поверхні. Розвиток промисловості, сільського господарства, транспорту, а також проведення робіт по осушенню боліт, зрошення земель негативно вплинуло на стан водних об'єктів району.

Екологічний стан Христинівського району залишається напруженим.

Вирішення проблеми екологічного стану Христинівщини вбачають в пропаганді природоохоронних заходів серед населення, підвищення екологічної культури учнівської молоді, створення та догляд за